

Handboek DYSLEXIE en DYSCALCULIE 2017-2018

INHOUD

INHOUD	2
1. KORTE OMSCHRIJVING EN TOELICHTING DYSLEXIE	3
2. KORTE OMSCHRIJVING EN TOELICHTING DYSCALCULIE	3
3. BELEID EN WERKWIJZE VESPUCCI COLLEGE	5
4. FACILITEITEN DYSLECTISCHE LEERLINGEN	6
5. FACILITEITEN LEERLINGEN MET DYSCALCULIE	8
6. EINDEXAMEN	8
BIJLAGE 1: FACILITEITENKAART	10
BIJLAGE 2: PROCESVERBAAL AFRONDINGS- EN TOETSWEK	11

NB: daar waar “hij” staat kan ook “zij” gelezen worden.

1. KORTE OMSCHRIJVING EN TOELICHTING DYSLEXIE

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door hardnekkige problemen in de automatisering van de woordidentificatie (lezen) en/of schriftbeeldvorming (spellen) (Bron: Stichting Dyslexie Nederland).

Dyslexie is niet te verhelpen. Het houdt veel meer in dan alleen het omdraaien van letters. Symptomen van dyslexie zijn:

- trage woordherkenning (technisch lezen)
- het onthouden van woordbeelden gaat moeizaam (spelling)
- het onthouden van losse gegevens blijkt moeilijk (jaartallen, rijtjes, woordjes, muzieknoten, topografische namen, formules)
- twee dingen tegelijk doen geeft problemen, bv. schrijven en luisteren;
- mondeling formuleren gaat moeizamer
- de uitspraak in vreemde talen is voor dyslectici moeilijk te leren (onthouden fonetische uitspraak van de spelling)
- het herkennen van verschillen tussen de klanken in woorden levert problemen op
- dyslectici kunnen zich niet afsluiten van zaken die niet belangrijk zijn en merken (veel) storingen in de omgeving op

Dyslectische symptomen kunnen consequenties hebben voor vrijwel alle vakken en met name die vakken waarbij veel informatie uit teksten moet worden verworven (zaakvakken, wiskunde, talen).

2. KORTE OMSCHRIJVING EN TOELICHTING DYSCALCULIE

Dyscalculie is een stoornis die gekenmerkt wordt door hardnekkige problemen met het leren en vlot/accuraat oproepen/toepassen van reken-/wiskundekennis (feiten/afspraken).

(Bron: Masterplandyscalculie.nl, balansdigitaal.nl)

Dyscalculie is een beperking die niet te verhelpen is. Leerlingen met dyscalculie zijn niet lui of dom. Hun falen op het gebied van rekenen is geen onwil. Vaak

hebben ze wel hun gehele schoolperiode al geworsteld met rekenen en hebben ze al veel begeleiding gehad. Hun motivatie is hierdoor vaak verdwenen

Kenmerken van dyscalculie zijn:

- Problemen al vanaf het begin van de basisschool;
- Rekenvaardigheid wijkt significant af van wat verwacht mag worden;
- Problemen zijn hardnekkig;
- Automatiseringsproblemen met als gevolg een langzaam rekentempo en veel moeite met hoofdrekenen
- Stoornis in de vlotte en accurate beschikbaarheid van rekenfeiten;
- Veel problemen met breuken, decimalen, percentages, de waarde van getallen, meten en schatten
- Moeite met het uitspreken en de getalwaarde van grotere en complexe getallen zoals getallen met decimale cijfers
- Problemen met getalbegrip, zoals moeite met het onthouden van rekenbegrippen (bijvoorbeeld 'kwadraat', rekenregels (zoals het vereenvoudigen van breuken) en symbolen (zoals $\times 2$)
- Visueel-ruimtelijke problemen die zich bijvoorbeeld voordoen bij het werken met tabellen en kaarten
- Niet vlot kunnen omgaan met geld en dus niet vlot kunnen betalen bij de kassa
- Moeite blijven houden met klokkijken en daardoor bijvoorbeeld niet snel genoeg vertrektijden op het station kunnen lezen
- Didactische resistentie (begeleiding zoals remedial teaching geeft niet het gewenste resultaat);
- Schoolvorderingen worden belemmerd.

3. BELEID EN WERKWIJZE VESPUCCI COLLEGE

Op het Vespucci College vinden we het belangrijk leerlingen met dyslexie en/of dyscalculie goed te begeleiden. De zorgcoördinator is hét aanspreekpunt voor leerlingen, ouders en medewerkers. De begeleiding op het gebied van leren omgaan met dyslexie en/of dyscalculie vindt plaats onder verantwoordelijk van de zorgcoördinator. Deze vult samen met de leerling de faciliteitenkaart in en begeleidt de leerlingen daar waar nodig bij problemen die zich voordoen in het schoolgebeuren. **Tijdens toetsen dient de leerling de faciliteitenkaart te tonen aan de leraren en legt deze op zijn/haar tafel.** Een voorbeeld van een faciliteitenkaart is bijgevoegd (zie bijlage 1).

Het eerste leerjaar

Wij willen de leerlingen met spel- en/of lees- en/of rekenproblemen zo snel mogelijk passend faciliteren. De aanname commissie bestudeert de informatie die ontvangen is bij aanmelding en geeft deze door aan de zorgcoördinator.

Bestaat er het vermoeden dat er sprake is van dyslexie en/of dyscalculie en is dit nog niet vastgesteld op de basisschool/toeleverende school, dan wordt de ouders aangeraden hun zoon/dochter te laten testen door een daartoe bevoegde neuropsycholoog/ orthopedagoog. De kosten voor dit onderzoek worden door de ouders/verzorgers gedragen.

4. FACILITEITEN DYSLECTISCHE LEERLINGEN

Deze faciliteiten gelden slechts voor leerlingen met een officiële dyslexieverklaring die afgegeven is door een bevoegde instelling of orthopedagoog. In deze verklaring worden de specifieke faciliteiten die noodzakelijk zijn aangegeven. Er zijn enerzijds afspraken die gelden voor alle vakken; anderzijds zijn er voor de verschillende talen specifieke afspraken. Het Vespucci College hanteert hierbij de volgende eisen van het Nederlands staatsexamen, geldend voor alle vakken:

1. Dyslectici mogen gebruik maken van verlenging bij schriftelijk werk: 20% extra van de tijd.
2. Talendocenten kunnen de mogelijkheid bieden de stof mondeling (van tevoren aangekondigd) te overhoren.
3. Spelling wordt los van andere vaardigheden getoetst. Als het antwoord van de leerling leesbaar, begrijpelijk is, wordt het antwoord goed gerekend. Het toetsen van de spelling moet op een ander moment plaatsvinden.
4. Met ingang van het examen 2013 is het niet meer nodig en niet meer toegestaan dat scholen zelf een vergroting van de examens maken. In 2013 worden namelijk alle (papieren) centrale examens geleverd in Arial puntgrootte 12. Puntgrootte 12 wordt internationaal beschouwd als een lettergrootte die ook voor kandidaten met een leesbeperking werkbaar is.
5. Dyslectici hoeven tijdens een les geen aantekeningen te maken maar mogen deze kopiëren van een medeleerling, zodat de dyslectici tijdens het luisteren naar de docent niet tegelijkertijd hoeven te schrijven.
6. Dyslectici mogen voorafgaand aan luistertoetsen de vragen van luistertoetsen /teksten inlezen tot 20 minuten voor aanvang van de toets.
7. Dyslectici kunnen mogelijkheden benutten om leerprestaties te verhogen bijvoorbeeld door gebruik van computer, laptop, Reading Pen, Daisyspeler, Kurzweil.
8. Dyslectici kunnen van de mogelijkheid gebruik maken niet meer dan een (1) talentoets op één dag te maken.

Voor Nederlands geldt dat:

1. Als de docent bij het boekverslag normaal gesproken punten aftrekt voor onvoldoende spelling, dan vermindert hij bij dyslectische leerlingen het aantal aftrekpunten met 25%.
2. Bij dictees waar het om de woordspelling gaat, worden alleen fouten in de werkwoordspelling meegerekend. De docent let dus alleen op de uitgang -d, -t, -dt, -te(n), -de(n) en -dde(n). Bijv. verast i.p.v. verrast wordt goed gerekend, want het gaat hier om de uitgang -t na de -s en niet om de betekenis van het woord.
3. Bij dictees wordt alleen de toepassing van spellingsregels fout gerekend.
4. Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling, worden niet meegerekend.

Voor Engels, Frans, Duits en Spaans geldt dat:

1. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend.
2. Spelfouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling en letterverdraaiingen worden niet fout gerekend.
3. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels **niet**.
4. De leerling zelf tenminste één dag voor de toetsen het verzoek tot inlezen van tekstonderdelen indient. Tevens kan in overleg een moment van mondeling na overhoren vastgesteld worden. De docent bepaalt het tijdstip in overleg met de leerling.
5. 50% van de fouten m.b.t. accenten worden niet meegerekend (is bij Engels niet van toepassing).

Leerlingen die toetsen maken op hun eigen laptop tekenen aan het begin van het schooljaar een contract: Gebruik laptop bij toetsen (zie bijlage 2 Protocol afrondingsweken).

In de voorexamenklassen hanteert het Vespucci College dezelfde eisen opgesteld door het staatsexamen.

5. FACILITEITEN LEERLINGEN MET DYSCALCULIE

Deze faciliteiten gelden slechts voor leerlingen met een officiële dyscalculie-verklaring die afgegeven is door een bevoegde instelling of orthopedagoog. In deze verklaring worden de specifieke faciliteiten die noodzakelijk zijn aangegeven.

1. Leerlingen met dyscalculie mogen gebruik maken van verlenging bij schriftelijk werk waarbij rekenkundige handelingen moeten worden verricht: 20% extra van de tijd.
2. Met ingang van het examen 2013 is het niet meer nodig en niet meer toegestaan dat scholen zelf een vergroting van de examens maken. In 2013 worden namelijk alle (papieren) centrale examens geleverd in Arial puntgrootte 12. Puntgrootte 12 wordt internationaal beschouwd als een lettergrootte die ook voor kandidaten met een leesbeperking werkbaar is.
3. Gebruik rekenmachine bij wiskunde, economie, M&O, aardrijkskunde, natuurkunde, scheikunde, biologie, tijdens schriftelijke overhoringen en toetsen (de leerling met dyscalculie is wel verplicht om een net als iedere andere leerling een berekening op te schrijven) tijdens een les geen aantekeningen te maken maar mogen deze kopiëren van een medeleerling, zodat de dyslectici tijdens het luisteren naar de docent niet tegelijkertijd hoeven te schrijven.

6. EINDEEXAMEN

Voor een dyslectische kandidaat en kandidaten met dyscalculie kunnen de examencondities aangepast worden op grond van een rapport van een deskundige (art 55.1 examenbesluit), waarin is aangegeven welke maatregelen nodig zijn. Deze aanpassingen betreffen zowel het college examen (CE) als het centraal schriftelijk examen (CSE). Afhankelijk van de mate, de ernst en het soort dyslexie komen de volgende maatregelen voor:

- Verlenging van de examentijd (voor het CSE hoogstens 30 minuten)
- De papieren, centrale examens worden sinds 2013 standaard geleverd in puntgrootte 12. Het basislettertype is Arial.
- Loep of leeslineaal. Hoewel bijna het hele examen (teksten en vragen) in puntgrootte 12 is, kan bij grafieken, tabellen en dergelijke een kleinere letter

worden gehanteerd. Als de dyslectische kandidaat die letters als (te) klein ervaart, kan hij gebruikmaken van een loep of een leeslineaal.

- Auditieve ondersteuning.
- ICT-ondersteuning in de vorm van gebruik eigen laptop met spraakherkenningssoftware, daisyspeler en/of gebruik programma Kurzweil.
- Een voorlezer is alleen toegestaan als een ander adequaat middel ontbreekt.
- Een aangepaste rekentoets

LET OP: Deze faciliteiten gelden uitsluitend indien er gedurende de schoolcarrière gebruik van is gemaakt en indien een leerling in het bezit is van een officiële en geldige dyslexieverklaring met daarin de specifieke noodzakelijke faciliteiten.

BIJLAGE 1: FACILITEITENKAART

Faciliteitenkaart Vespucci College

Deze kaart is geldig tijdens je schooltijd op het Vespucci College.

Je hebt recht op alle gemarkeerde faciliteiten die op deze kaart staan. De aanbevelingen op deze kaart zijn gedaan op grond van het onderzoeksrapport van een erkende instelling of orthopedagoog.

Naam:

Deze faciliteitenkaart wordt uitgegeven i.v.m.:

- Dyslexie
- Dyscalculie
- Slechthorendheid
- Visuele beperking
- Lichamelijke beperking
- Anderstalig (NT2 / NVT)
- Anders, te weten:

Extra faciliteiten:

- Extra tijd bij toetsen
- Mondelinge overhoringen bij de MVT
- Gebruik rekenmachine
- Gebruik kladpapier
- Voorbereidingstijd van hardop te lezen teksten
- Bij de talen een aangepaste beoordeling van de spelling
- Gebruik "oortjes" bij zelfstandig werken
- Gebruik laptop
- Toetsen digitaal
- Vergroting naar A3
- Voorgelezen toetsen/teksten
- Leeslineaal / Daisyspeler / Kurzweil

BIJLAGE 2: PROCESVERBAAL AFRONDINGS- EN TOETSWEK

Afspraken

- Gegevens betreffende dyslectische leerlingen of leerlingen met dyscalculie zijn te vinden in Magister. Een uitdraai hiervan hangt ook in de docentenkamer op het bord.
- Alle dyslectische leerlingen of leerlingen met dyscalculie hebben hun faciliteitenkaart tijdens toetsen op tafel liggen.
- Dyslectische leerlingen en leerlingen met dyscalculie (aangegeven op het Proces Verbaal (PV)) hebben recht op 20% examentijdverlenging. In de praktijk wordt dat:
  - 10 minuten bij een toets van 50 minuten
  - 20 minuten bij een toets van 100 minuten
  - 30 minuten bij een toets van 150 minuten

De docent geeft op het proces verbaal aan welke leerlingen het betreft.

- Alle dyslectische leerlingen hebben recht op **voorbereidingstijd** (van 20 minuten) in het geval van een **luistervaardigheidstoets** om de vragen bij de luistertoets door te lezen. De docent geeft in het geval van een luistervaardigheidstoets op het proces verbaal aan welke leerlingen het betreft. Bij het maken van het toetsrooster wordt hier rekening mee gehouden.
- De docent geeft op het proces verbaal aan welke dyslectische leerlingen recht hebben op extra tijd.
- De docent geeft op het proces verbaal aan welke leerlingen de toets op de computer maken. Voor deze leerlingen geldt:
  - - Ze krijgen naast de opgaven een lege usb-stick aangeleverd in de envelop (usb-stick beschikbaar bij administratie).
    - Ze maken de toets op een in het lokaal aanwezige schoolcomputer of op hun eigen laptop¹. **Na het inloggen de verbinding met het netwerk verbreken!**
    - Het gemaakte werk/de usb-stick wordt direct na het beëindigen van de toets ingeleverd en bij de overige werken in de enveloppe gestopt.

---

¹ Deze leerlingen gebruiken een eigen laptop. Leerlingen met een eigen laptop tekenen aan het begin van een schooljaar een contract om fraude tegen te gaan. Bij misbruik van opgeslagen informatie wordt de toets ongeldig verklaard en kan het gebruik van de computer verder verboden worden. Dit is conform het advies Protocol Voortgezet Onderwijs dyslexie pag. 91.

- De usb-stick wordt door de administratie uit de enveloppe gehaald, geprint en aan de andere werken toegevoegd.
- Voor leerlingen die gebruik maken van **een spraakherkenningsprogramma** (Kurzweil/sprint)¹ geldt:
  - Ze krijgen de opgaven op een usb-stick aangeleverd (usb-stick beschikbaar bij administratie)²
  - Ze maken de toets op hun eigen laptop. **Na het inloggen de verbinding met het netwerk verbreken!**
  - Het gemaakte werk (de usb-stick) wordt direct na het beëindigen van de toets ingeleverd en bij de overige werken in de enveloppe gestopt.
  - De usb-stick wordt door de administratie uit de enveloppe gehaald, uitgeprint en aan de andere werken toegevoegd.

---

² In de docentenkamer staat een scanner waar docenten gebruik van kunnen maken om het werk in te scannen. "